

אגב קריאה

"חוצות אשקלון" – ישראלים בתוככי יהדות אמריקה*

בצעירותו להערים על יהדותו בגזרו את שמו, סורבלו, משם אמו שרה בילה. גרעין מפלתו טמון בהקדושו, בשעה שנראתה לו כנאותה, את יצירת חייו "בלדה לשני פסנתרים" לתקומת ישראל. דלתות אולמות הקונצרטים ננעלו בפניו, והמבקרים התנכלו לו. בשיא תסכולו תקף סורבלו, לאחר מופע בלינקולן סנטר וברחבת האולם עצמו, פסנתרן רוסי צעיר ומבטיח שמעז להשמיץ את מדינת ישראל שהיטיבה עמו, קבל-עם ועדה. דבר זה, בעיני ידידו ופטרונו של סורבלו שנים רבות, פינקלסטיין, כמוהו כ"לעשות בחוצות אשקלון כביסה מלוכלכת של יהודים".

הרולד, בסיפור השלישי, "בנשיקה ימות הרוח" נמנע מלספר בחוצות אשקלון על מוצאו היהודי. "Wasp" לכל דבר, הוא מנסה לקשור קשר רומנטי עם אביגיל, תיירת ישראלית שנולדה ביסוד המעלה ומחפשת את עצמה ופשר חלומות נעוריה בעולם הגדול, הרחוק משירת חייה האפורים עם בעלה המצליח וילדיה. מגע הגופות והרגשות בין אביגיל להרולד לא התממש. לעומת זאת הצליחה אביגיל, שלא במתכוון, להעלות באוב את יהדותו המודחקת של הרולד, בד בבד עם שלה, הנשכחת, באמצעות "הרוח", גיטלה, אמו החורגת. מות-הנשיקה של גיטלה הוא נצחון חיוניותה של היהדות הרודפת כ"רוח רפאים".

הסיפור האחרון, "ציון, הלא תשאלו" הוא סיפורו של הישראלי היורד. רון בן פורת נמלט לעיר המקלט, אמריקה, מאשתו ומארצו, וכישראלים שקדמו לו גוזר על עצמו כלייה. יהודה קמינקא בגרושים מאוחרים של יהושע, בלפור ש"ב בספרו של חנוך ברטוב, באמצע הרומן, דינאל לויין במטע באב של אהרון מגד, ורון

יותר ויותר מופיע נושא אמריקה, יהדותה, והישראלי היורד בתוכה בספרות הישראלית העכשווית. הסופר נתן שחם, שישב מספר שנים בארצות הברית כנספח לענייני תרבות, העלה את רשמי שהותו בארבעה סיפורים שנצטרפו לספר הנושא את שם הראשון שבהם.

גיבורת סיפור זה, ליליאן שווארץ, היא סופרת ניצולת השואה, שדמיון לה לסופי (בבחירתה של סופי), ולמספר מקפרים ניצולי שואה בארה"ב ומדינת ישראל. מאהבה הצעיר ממנה, הסופר אריק דגלאס, אמריקאי חסון וכחול עינים בן מחוזות התיירס והבירה של ריינלנד וויסקונסין, יכול היה בהחלט להיות שאר-בשרו הקרוב של סטיגו (בחירתה של סופי), או ויליאם סטיירון בכבודו ובעצמו. העלילה מאוכלסת רובה ככולה בחברי הסניף הניו-יורקי של המועדון הספרותי (שחר החרות וקידום ארצות נחשלות) הבין-לאומי, "אשקלון", הנקרא על שם עיירת מולדתו בניו-אינגלנד של מקימו, יהודי שהתעשר בדרכים מפוקפקות דווקא במדינת דרום קרוליינה. חברי המועדון, פיליסטינים הנושאים ונותנים בענייני ספרות בכלל, וספרות השואה בפרט, מתכנסים בביתה של ליליאן שווארץ, לחוג את פרסום ספרו של אריק המבוסס על נסיגות השרדותה.

המנצחת על המסיבה היא ליליאן שווארץ, ה"קרוב", ה"מחייכת בלב מר" כי "מרגישה" כמי שהעמידהו אל הקיר והתשואות הן יריות הרובים המפלחות את גופו.

בסיפור השני, "בלדה לשני פסנתרים", מתמוטט לגד עניינו פסנתרן קשיש שניסה

* נתן שחם, חוצות אשקלון (ספריה לעם, עם עובד, תשמ"ה).

“חוצות אשקלון” – ישראלים בתוככי יהדות אמריקה

מוטיב ההתבוללות – כליאת הזהות היהודית או העלמתה בקרב הקהילה היהודית האמריקאית – קרש את הסיפורים זה לזה. גורל הישראלי היורד, הנחרץ מראש, משתלב לתוך חוויות קהילה זו. “הרבי גרינברג, תלמיד-חכם היודע גם עברית, ארכאית, ודאי היה מנסח זאת אחרת: הכל צפוי והרשות נתונה. אך רון בן-פורת, בכל פעם שניתנה לו הרשות בחר בצפוי. וכך המיט עליו אסון כמו ידיו”.

הסיפורים קריאים. שחם משרטט ומעצב את דמויותיו בנאמנות אך חדר מימדיותן משטחת אותן. מבנה הסיפורים ותיאורי הנוף במיוחד, הם מעשה יד מספר אמן. עם זאת, התפתחות העלילה כמעט צפויה מראש והנימה האירונית גלויה מדי. צילום העטיפה – “גנעפילטע פיש” בלחמניה, נוסח המבורגר של מקדונלד על צלחת וכוס נייר עם קוקה קולה משקף בצורה קולעת את תפיסת ההווה של הספר.

נ.ס.

בן פורת בסיפור שלפנינו מוצאים את מותם במנוסתם. “אסירי ציון” חרשים אלו, שנכשלו בחייהם בישראל, מכהנים כמנהיגים קהילתיים ומומחים לענייני ישראל ויהדות בקרב היהדות האמריקאית המצטיירת כדלת-ערכים, מרוקנת מתוכן, מתבוללת ושטופת תחרות ורדיפה אחר ממון. פטרוניתו של רון היא מילדרד, אשתו המזדקנת בעלת העבר הסוער של עשיר הקהילה. לאחר שירבתה בחברה חושפת את מעילתו בכספי-צבור (שיחות טלפון לישראל שלא בענייני הקהילה) עוברים רון וחברתו הישראלית זקלין סימון (יצאת עיריית-פיתוח) לביתה המתדרדר של זקנה שמשפחתה היתה מעמדית-התנוון של הקהילה היהודית המקומית עד שירדה מנכסיה. רון נרצח כשנחלץ לעזרת נערה כושית שנטפלה אליה חבורת פרחים. מילדרד בלאו מוצאת את מותה בתאונת דרכים, והרי בלאו, האלמן המרושן, פרש את כפותיו על זקלין היפה מהעיירה הזנוחה שבישראל.

ירושלים בסיפורי דוד שחר

מוצאה של האוכלוסיה המגוונת והרכבה העדתי, החברתי והכלכלי. אשר לדוד שחר, הנה “ביצירתו... משמש הנוף כמנוף רעיוני אידיאי, וכאמצעי לביטוי תפישת עולמו האוניברסלית והמטפיסט שהיא בעת ובעונה אחת גם תפיסה חזיתית, וגם אינדיבידואליסטית בלתי-אמצעית, וגם תפישה ימיתית של המציאות” בפרק ראשון, “נופים בראי נפוג – על תפישת הזמן”, מפרשת המחברת שתפישת הזמן של שחר “הינה מעגלית-דינמית יצירתית ... מעין חזרה נצחית, אך גם בעלת צביון של התפתחות מתמדת... זוהי המשכיות מחזורית, ספיראלית, שבה משפיע העבר על ה‘מוסיקה’ הנשמעת בהנה, וההווה עם משקיע העבר שנצטרפו לו משפיע על העתיד”.

הזמן מוגדר כאובייקטיבי, אנושי-ביולוגי, משפחתי, היסטורי-לאומי,

הספר נותן חתך נרחב של יצירות דוד שחר וזיקתן ל“עיר הנצח”. הנחתה של המחברת היא, ש“דרכי עיצובו וציווריו של הנוף הירושלמי ביצירתו של סופר עברי מוכתבים ונקבעים במידה מכרעת על-ידי השקפותיו האידיאולוגיות, וזיקתו ורגשותיו האישיים”. בסקירה הקצרה על “דרכי עיצובה הספרותית-בנית של העיר ונופיה” בסיפורי יצחק שמי, יהודה בורלא, אהרון ראובני, דב קמחי, יעקב שטיינברג, י”ח ברנר, ש”י עגנון, חיים הזו, ישראל זרחי, עמוס עוז ועמליה כהנא-כרמון – היא מוכיחה את התיזה ש“נופי ירושלים עשויים לשמש אספקלריה לראי נפשו ועולמו של האמן המתמודד עמה”.

ד”ר כץ מצליחה לתאר במבוא – חבלי ירושלים – את ייחודה של העיר מבחינה היסטורית, טופוגרפית, אקלימית, צביונה המיבני וה“מגוון האנושי” שבה –